

Veřejné mínění je v podstatě oním kadlubem, v němž se v nepřetržitém kvasu bezprostředně rodí, přetvářejí a přenášejí názory, postoje, potřeby, očekávání atd. a z něhož vyrůstají neformální společenské vzory a normy. Je to dynamický jev, který — přesto, že má určité stabilnější složky — se neustále proměňuje, a to v nejdelším i nejkratším časovém horizontu. Jeho základní determinanty jsou však zakotveny v typu společenského systému. Jemu odpovídá celkový typ veřejného mínění, přičemž jeho jednotlivé složky mohou vývoj sociálně ekonomické základny (a v podstatě i kulturní nadstavby) předbíhat či se za ním opožďovat a ve zpětné vazbě tak působit na společenskou realitu progresivně či regresivně.

V průběhu budování socialismu prošlo veřejné mínění převratnými zásadními změnami. Z nového společenského řádu vyrůstají nové ideje, jimiž je veřejné mínění nesené a jejichž je nositelem. Vytváří se kvalitativně nový obraz občanství, jehož základním znakem je mimo jiné právo a reálná možnost každého jedince bezprostředně se zúčastnit politického života. Politika přestává být doménou elit, stává se přístupnou všemu lidu.

Veřejné mínění vztahující se k této významné oblasti společenské nadstavby pak není pouhým sekundárním indikátorem jejího stavu (jako tomu může být u celé řady jiných jevů a procesů), ale současně důležitým faktorem ovlivňujícím její další rozvoj. Prezentuje obraz politicky angažovaného občana jako člověka společensky potřebného, váženého a oceňovaného. Veřejná činnost je všeobecně uznávána za významnou osobní i společenskou hodnotu.

Výzkum Ústavu pro výzkum veřejného mínění při FSÚ, provedený v letech 1978—1980, (1) například ukázal, že 89 % občanů z výběrového souboru československé populace je (podle své výpovědi) zapojeno alespoň v jedné společensko-politické organizaci (20 % v jedné, 24 % ve dvou, 22 % ve třech a 23 % ve čtyřech a více organizacích). Častěji jsou to občané mladší, ekonomicky aktivní a s vyšším vzděláním. Toto formální kritérium členství je dokreslováno tím, že 34 % těchto občanů se ve sledovaném období zúčastnilo politického vzdělávání, 8 % zastávalo funkci volených poslanců některého zastupitelského sboru, 11 % bylo zapojeno ve funkci členů občanského výboru, 12 % ve funkci členů sboru pro občanské záležitosti nebo členů komisí ná-

(1) Použitá empirická data jsou čerpána zejména z výzkumného triptychu ÚVVM při FSÚ zaměřeného na problematiku žen v naší společnosti, a to z části *Účast žen ve veřejném životě*. Na zpracování výzkumu a příslušných závěrečných zpráv se podílely zejména: doc. ing. J. Bauero-
vá, CSc., E. Čáková, M. Beránková a autorka této stati. Projekt byl realizován v letech 1978
až 1980 na výběrovém souboru z populace ČSSR starší 18 let (celkem 1713 osob; k tomuto
počtu se také vztahují procenta uvedená v textu a v tabulkách); byl reprezentativní z hlediska
území, pohlaví, věku, sociální skupiny, ekonomické aktivity a velikosti místa bydliště. Sběr
dat byl proveden prostřednictvím tazatelské sítě metodou standardizovaného rozhovoru. V dal-
ších citacích v textu se na něj odvolávám jako na výzkum ÚVVM 1978. Je třeba mít na zřeteli
to, že zde nejde o „tvrdá data“, ale o výpovědi obyvatel o dané problematice.

Děkuji řediteli ÚVVM prof. dr. K. Rychtaříkovi, DrSc. za pomoc poskytnutou při zpra-
cování tohoto materiálu.

rodního výboru a 2 % ve funkci soudců z lidu. Zhruba třetina těchto aktivistů pak uvedla, že této své politické práci věnuje více než 11 hodin měsíčně.

Názory týkající se veřejné činnosti, zkoumané jak v rovině její pocítované prestiže v naší společnosti, tak v rovině jejího subjektivního významu pro členy této společnosti, ukazují, že veřejná činnost je převážně, i když v různém stupni intenzity, objektivně vážená a subjektivně významná. Stává se stále více vlivnou složkou v životě společnosti i v životě jedince. Její negativní hodnocení se objevuje poměrně zřídka (názor, že tato činnost nepožívá vážnosti, uvádí cca 10 % občanů, nechuť ke společenské angažovanosti cca 12 % občanů).

Účast na politickém životě je tedy záležitostí všech občanů — mužů, právě tak jako žen. Jejich veřejná angažovanost je zákonitou nutností, osobní i společenskou potřebou vyrůstající ze samého charakteru socialistické společnosti.

Ve srovnání s předmnichovskou republikou se podíl žen ve vrcholných orgánech státní moci ČSSR zvýšil desateronásobně — z cca 3 % na téměř 30 % (ve volebním období 1981—1985 činí podíl žen 28,7 % ve Sněmovně národů a 29 % ve Sněmovně lidu — viz materiály NS). Velmi významná je i jejich činnost v národních výborech. Podíl poslankyň na různých stupních těchto zastupitelských sborů se v současné době pohybuje mezi 30—37 % (podle materiálů ČNR a SNR). Ženy se velmi účinně uplatňují v Revolučním odborovém hnutí. Jejich doménou je především organizování kulturní a zájmové činnosti, práce s dětmi, řešení sociálních problémů a otázky nemocenského pojištění. Nejvyšší zastoupení mají zejména v základních organizacích ROH v závodech. Například funkce úsekových důvěrníků je převážně obsazena ženami. Velmi vlivnou organizací Národní fronty je Československý svaz žen, který poskytuje svým členkám širokou platformu pro společenskou a politickou aktivitu. Svaz má rozsáhlou síť základních organizací (celkem 11 913) pokrývajících celé území našeho státu (počet členstva: 946 559 — stav k 1. 1. 1984). Tyto organizace úzce spolupracují s národními výbory, s dalšími společenskými organizacemi Národní fronty, závody, družstvy, školami a jinými institucemi a účinně se podílejí na řešení aktuálních problémů ve městech i obcích. (2)

Je neobyčejně pozitivní a svědčí to o hlubokých přeměnách ve vědomí lidí, když většina populace soudí, že je správné, aby se ženy zapojovaly do veřejné činnosti. Jen necelých 20 % respondentů citovaného výzkumu ÚVVM považuje tuto sféru za vyhrazenou především pro muže a poukazuje na to, že ženy by se měly starat o rodinu a domácnost.

Přitom těchto 20 % naplňují především starší lidé, osoby, které nejsou zapojeny ve společenském pracovním procesu, příslušníci nižších vzdělanostních kategorií a lidé s malým nebo žádným zájmem o veřejnou angažovanost. Naproti tomu příslušnost k mladším věkovým kategoriím vzdělání a vlastní angažovanost v pracovním a politickém životě jsou znaky, na něž se váží pozitivní názory na veřejnou angažovanost žen (viz tabulka 1).

V průběhu posledních 30 let, zejména s nástupem mladších a v průměru vzdělanějších skupin obyvatelstva do věku politické dospělosti a s rozšířením zájmu mas o celospolečenské záležitosti, došlo k významné změně ve pro-

(2) Nebudeme se zde dále zabývat „tvrdými daty“ dokumentujícími společensko-politické zapojení žen ani podrobně diskutovat základní postuláty marxistického přístupu k této otázce a její řešení v socialistické společnosti. Tomu byla věnována pozornost již v pracích: E. Bártová: *Historický vývoj politické participace žen*, Sociologický časopis 1976, č. 1; E. Bártová: *Postavení a sociální participace ženy v různých sociálně ekonomických systémech*, Praha, Horizont 1977.

Tabulka 1. Je správné, aby se ženy zapojovaly do veřejného života? (v % odpovědi*)

	Je to správné	Je to spíše záležitost mužů	Jiná odpověď	Nevím	Celkem
ČSSR	75	18	2	5	100
Muži	71	21	2	6	100
Ženy	78	16	2	4	100
<i>Věkové kategorie:</i>					
1 – 59	77	16	2	5	100
60 a více	67	25	2	6	100
<i>Socioprofesionální kategorie</i>					
dělníci**)	71	21	2	6	100
zaměstnanci	87	8	2	3	100
rolníci	72	20	2	6	100
důchodci	68	25	2	5	100
ženy v domácnosti	75	18	1	6	100
studenti a učni	88	8	1	3	100
<i>Vzdělanostní kategorie:</i>					
základní – nevyučení	64	27	2	7	100
základní – vyučení	74	19	2	5	100
další bez maturity	81	14	3	2	100
střední s maturitou	86	10	2	2	100
vysokoškolské	84	11	—	5	100
<i>Respondenti:</i>					
neangažovaní***)	51	36	4	9	100
málo angažovaní	63	28	1	8	100
středně angažovaní	77	16	2	5	100
vysoce angažovaní	92	6	—	2	100

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1978.

**) Kategorie *dělníci* není totožná s pojmem *dělnická třída*. Jde o statistickou kategorii používanou v šetřeních Federálního statistického úřadu a zahrnující podstatně širší okruh osob, zejména z terciární sféry.

***) Ve výzkumu byl konstruován index politické angažovanosti (IPA) z následujících ukazatelů: členství v politicko-spoločenských organizacích, funkce a počet hodin věnovaný práci v těchto organizacích, účast na politickém školení, práce v komisích NV, v občanských výborech, v Pionýrské organizaci SSM apod. Index byl vypočítán bodovým systémem a na základě získaného počtu bodů byli dotázaní rozděleni do čtyř skupin:

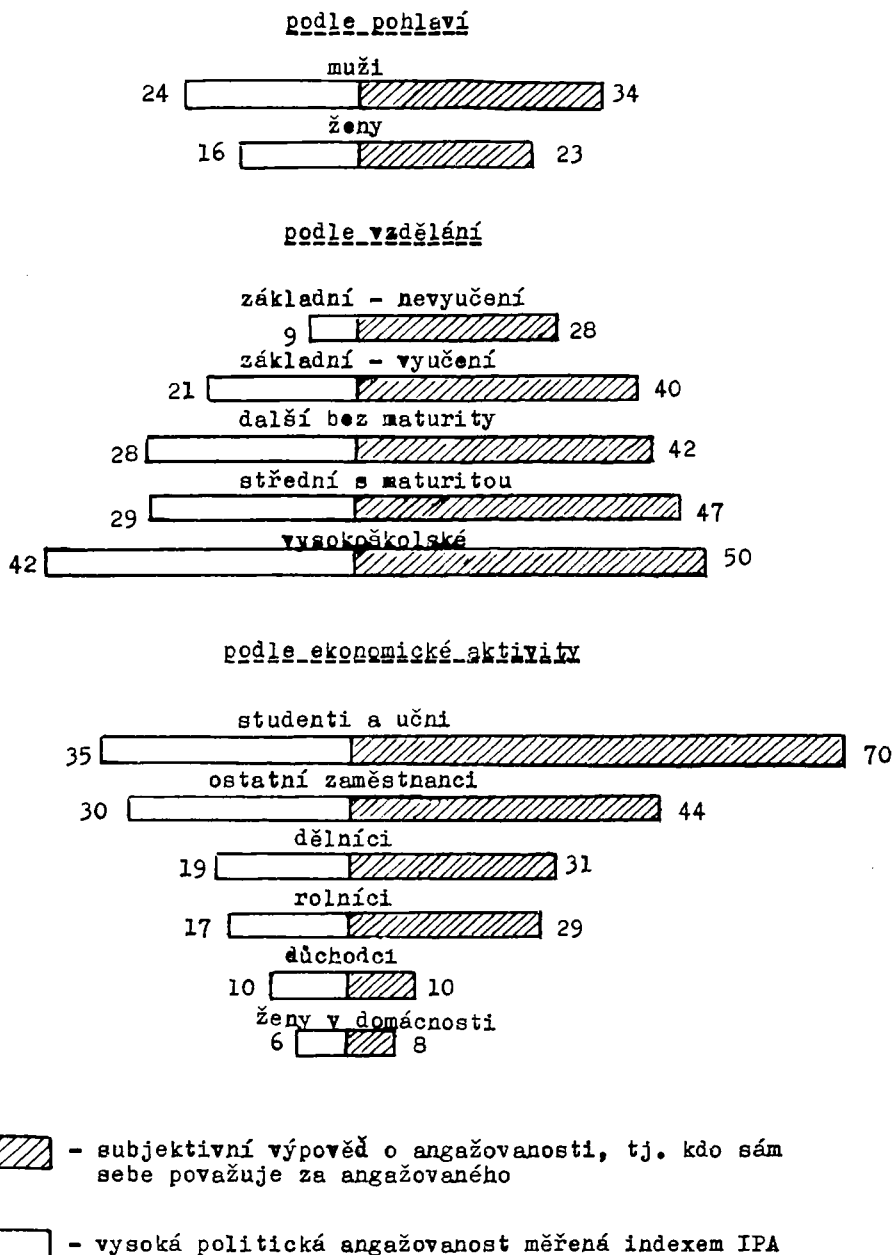
- 0 bodů – nulová angažovanost
- 1–3 body – nízká angažovanost
- 4–26 bodů – střední angažovanost
- 27 a více bodů – vysoká angažovanost

Kategorizace do čtyřstupňové škály byla provedena statistickými postupy (transformací počtu získaných bodů na normální veličiny).

spěch uznání žen jako partnerek, které zaujímají v politickém, občanském a veřejném životě důležité místo a jejichž názory, postoje a práce jsou nepostradatelné pro rozvoj socialistické demokracie, ekonomiky, kultury, sociální oblasti a dalších úseků života naší společnosti.

Intenzita zapojení žen do veřejného života má stále stoupající tendenci, podporovanou růstem jejich vzdělání a zaměstnanosti. I když se dosud politická angažovanost žen kvantitativně ani kvalitativně (úrovní funkcí) zcela nevyrovnaná angažovaností mužů, má s ní shodné základní korelace (viz schéma 1).

Schéma 1. Angažovanost v populaci ČSSR (v %, podle výzkumu ÚVVM 1980)

Přestože subjektivní výpovědi o politické angažovanosti, které znázorňuje schéma, a její hodnoty měřené indexem IPA nejsou srovnatelné,⁽³⁾ dokumentují stejnou tendenci rozložení tohoto jevu v populaci: váže se především

(3) Index IPA a subjektivní výpověď slouží jako samostatné indikátory; nelze je srovnávat, protože indexem IPA byla v této souvislosti sledována pouze vysoká angažovanost (nikoli střední, která by musela být pro účely komparace také uvažována). Proto jsou četnosti IPA nižší.

na vzdělání a ekonomickou aktivitu, v jejímž rámci se jako hlavní diferenční moment jeví věk (viz velké rozdíly mezi studenty a uční na jedné straně a důchodci na straně druhé).

V této souvislosti stojí za zmínku zvláštní kategorie, kterou představují ženy v domácnosti. (V naší společnosti je ovšem velmi málo čtenářů, v celé ČSSR je to 360 000 osob.) Tato kategorie se poměrně výrazně odlišuje od ostatních ve většině názorů na veřejnou činnost (a nejen na ni), a to v tom smyslu, že tuto činnost považuje za méně důležitou, přisuzuje jí nižší subjektivní i objektivní význam a věnuje jí podstatně méně času. Je to nepochybně do značné míry ovlivněno tím, že ženy v domácnosti jsou zpravidla buď příslušnice starší generace, u nichž přetrvávají tradiční názory, nebo matky závislých dětí, které jsou v dané době výhradně orientovány na své rodinné poslání. (Matky závislých dětí zapojené v pracovním procesu ovšem takové názory neprojevují, či alespoň ne v té míře.)

Chápeme-li tedy zájem o věci veřejné jako indikátor širší zaměřenosti osobnosti, lze na tomto případě dokumentovat stálou platnost myšlenek klasiků marxismu, že k osvobození ženy, k rozvoji její osobnosti může dojít teprve tehdy, až bude vytržena z izolace své domácnosti. (4)

Člověk je tvor společenský. Má-li být všestranně rozvinutou osobností, musí mít pocit aktivní sounáležitosti se společností, v níž žije, musí se v jisté míře více či méně činnorodě podílet na jejím životě. Je-li tato vazba velmi zprostředkovaná, je-li zcela pasivní či dokonce porušená, dochází zpravidla ke změnám či poruchám psychologické orientace jedince, popřípadě k jeho frustraci. Žena v domácnosti, zejména například v nukleární rodině městských aglomerací, je s širší komunitou spojena zpravidla značně zprostředkovaně. Uchovává si proto v daleko větší míře názory pertinentní k jejímu tradičnímu zařazení. To znamená, že její vztah k celospolečenským otázkám, a tedy i k veřejné činnosti, je méně angažovaný než u žen, jejichž referenční rámec už není vymezen pouze rodinou a domácností.

Motivace zapojení žen do veřejné činnosti

Problematika zkoumání stimulů a motivů činnosti vůbec a veřejné činnosti zvláště je velmi složitá a výsledky tohoto zkoumání mohou dosáhnout pouze většího či menšího stupně přiblížení k podstatě jevu. Motivace je dynamický fenomén, utvářející se v rámci vztahu mezi činností subjektu a jeho vnějším prostředím. Mezi těmito póly existuje intenzivní zpětná vazba, z níž se rodí motivy, které pak působí jako stimulatory dalšího dialektického rozvoje na obou pólech. Motivace tedy zpravidla vzniká jako reakce na popud vnějšího prostředí, formuje se ve složitých niterných strukturách osobnosti subjektu a skrze mínění, postoj, zájem, potřebu, a konečně činnost se vrací zpět k vnějšímu prostředí. To znamená, že vnější prostředí působí jako stimul na množinu subjektů řádově stejně, jejich reakce a motivy jsou však modifikovány specifikou dané osobnosti a její internalizované společenské role a ve zpětnovazebním projevu se mohou lišit.

Názory na veřejnou činnost poskytují určitý obraz tohoto procesu, a to jak v čase, tak v diferenciaci subjektů. Dimenze času, resp. pohled na různé sociálně ekonomické formace, zřetelně ukazuje, že postoje a motivace k veřejné činnosti a i tato činnost sama jsou produktem svého prostředí. V třídních společnostech, zejména v jejich starších historických typech, byla politika striktně třídně strukturována a jejími nositeli byli — kromě výjimečných si-

(4) V. I. Lenin: *Spisy*, sv. 30, Praha, SNPL 1955, s. 32—36.

tuací v době revolučních konfliktů — výhradně představitelé vládnoucí třídy (v naprosté většině muži). Vzhledem k charakteru vnějšího, tj. společenského, prostředí tedy v masách populace (a o ženské populaci to platí zcela absolutně) nevznikaly a ani nemohly vznikat zájmy a motivace týkající se veřejné činnosti.

Teprve proces postupného uzákoňování všeobecných občanských práv a svobod vytvořil určité předpoklady pro to, aby do sféry politiky začaly vstupovat i jiné třídy než vládnoucí a aby se v těchto třídách začaly vytvářet příslušné postoje, zájmy a motivace

K plné realizaci těchto předpokladů dochází však až v socialistické společnosti. Motivace k veřejné činnosti se zde rozvíjejí u všech tříd a sociálně demografických skupin, u nichž dříve vůbec nemohly vzniknout, protože pro to nebyly podmínky ani ve sféře bytí (ve starších historických obdobích ekonomická a občanská nesvéprávnost, v mladších pak faktický sociálně ekonomický handicap daný proletariací, vázaností volebního práva na majetkový status atd.), ani ve sféře vědomí (formální i neformální systém norem, a tedy i hodnot uznávaných v populaci, neposkytoval prostor pro takto orientované zájmy a aktivity).

Diferenciace subjektů politických práv má v každé době svůj typický charakter. Tyto subjekty jsou v dějinném rozměru kategorií velice proměnlivou, sycenou z různých zdrojů, podle různých principů a vnitřně strukturovanou v závislosti na konkrétní společenské situaci. Pro naše téma je významná diference podle znaku pohlaví.

Tato diference byla vždy velice výrazná v tom smyslu, že s ženskou rolí nebylo politické chování spojováno (*mulier taceat in ecclesia*) a její nositelky neměly odpovídající zájmy a aspirace. (Nejen tedy například středověkou nevolnicí, ale ani buržoazní měšťku rozvíjejícího se kapitalismu by nic takového nenapadlo.)

V socialistické společnosti je politické chování ženy objektivně očekáváno, a proto se mohou rozvíjet i subjektivní motivace, aspirace, zájmy či dokonce potřeby.

Výzkum ÚVVM 1978 ukázal, že představy lidí o motivaci veřejné činnosti jsou dosti rozmanité a vytvářejí svým způsobem kontinuum od motivů vycházejících z orientace na společnost k motivům vycházejícím z orientace na vlastní osobu. Nejčastěji se za základ této motivace považuje určitý zájem, vnitřní zainteresovanost osobnosti na veřejném dění, dále dobrý vztah k lidem, snaha být prospěšný celku, politické přesvědčení, osobní aspirace a uspokojení vlastních individuálních cílů (viz tabulka 2).

Výpovědi o vlastní motivaci k veřejné činnosti jsou strukturovány poněkud pozitivněji (což je běžné — posuzování vlastních motivů vyznívá vždy příznivěji než posuzování motivů cizích), a to v tom smyslu, že se častěji uvádí zá-

Tabulka 2. Proč se lidé zapojují do veřejné činnosti? (názory na motivace druhých — v % odpovědí)*

Ze zájmu (baví je to, je to jejich koníček, způsob využití volného času)	22
Chťejí být lidem a společnosti prospěšní	20
Z politického přesvědčení	1
Chťejí do toho mluvit, být informováni, chťejí spolurozhodovat atd.	5
Chťejí se uplatnit, mít úspěch, postavení, uznání, chťejí vyniknout apod.	14
Z prospěchu	14
Jiná odpověď	1
Neví	5

*) Pramen: Výz' m ÚVVM 1980.

Tabulka 3. Zapojení do veřejné činnosti podle pohlaví (v %)*

Ukazatel zapojení	ČSSR	Muži	Ženy
Členové KSČ	24	33	17
Členové ROH	71	77	66
Členové SSM	18	18	17
Členové SČSP	40	41	39
Členové Čs. svazu žen	22	0	41
Členové Svazu protipožární ochrany	10	21	1
Členové Svazu protifašistických bojovníků	4	7	2
Členové Svazarmu	10	19	2
Členové ČSTV	18	26	11
Členové Čs. červeného kříže	24	10	37
Členové alespoň jedné politicko-společenské organizace	89	92	87
Účastníci politického školení	34	38	31
Členové alespoň jedné zájmové organizace	18	31	6
Dotázaní, kteří jsou ještě jinak veřejně činní	18	19	18
Dotázaní s vysokým IPA	19	24	16

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

Podle subjektivních výpovědí. Procenta chybějící za každý ukazatel zapojení do 100 % představují osoby, které nejsou členy žádné společenské organizace, v případě IPA pak dotázané s jiným než vysokým indexem angažovanosti.

jem, společenská prospěšnost a politické přesvědčení. Přitom muži zdůrazňují spíše zájem, zatímco ženy společenskou prospěšnost.

Mezi důvody neúčasti na veřejném dění jsou nejfrekventovanější: nedostatek času, nedostatek možností a nedostatek zájmu. První dva důvody uvádějí především ženy, zejména v souvislosti s plněním povinností v rodině. V kondicionálním vyjádření to pak formulují takto: „Do veřejné činnosti bych se zapojila, kdybych měla více času.“ Muži naproti tomu častěji zdůvodňují svou politickou neangažovanost nedostatkem zájmu.

Řekli jsme, že veřejná činnost je v naší společnosti široce uznávanou životní hodnotou, a to jak v mužské, tak v ženské populaci. Přesto však má v dimenzi tohoto znaku určitá kvantitativní i kvalitativní specifika (viz tabulka 3 a 4).

Ženy jsou do veřejné činnosti zapojeny méně často než muži, jsou v ní méně

Tabulka 4. Funkcionáři podle pohlaví (v %)*

Dotázaní, kteří mají funkci	ČSSR	Muži	Ženy
v KSČ	8	13	5
v ROH	15	17	14
v SSM	7	8	7
v SČSP	6	6	6
v Čs. červeném kříži	3	1	5
v Čs. svazu žen	7	0	12
ve Svazu požární ochrany	3	6	0
ve Svazu protifašistických bojovníků	1	1	0
ve Svazarmu	2	5	0
v ČSTV	5	9	2
alespoň v jedné politicko-společenské organizaci	37	42	33
alespoň v jedné zájmové organizaci	5	9	1

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

Podle subjektivních výpovědí.

Procenta chybějící do 100 % za každý údaj představují respondenty, kteří žádné funkce nezastávají.

aktivní, méně často zastávají veřejné funkce, zejména pak vyšší politické funkce.

Rozdíly ve společensko-politickém chování mužů a žen se dosud projevují i v dimenzi aktivního projevu. Ve výzkumu provedeném na Slovensku (5) se například zjistilo, že diskuse na schůzích na pracovištích se zúčastní 79 % mužů, ale 50 % žen, na práci různých výborů a komisí se podílí 45 % mužů a 28 % žen.

Zapojení do pracovního procesu je často „odrazovým můstkem“ pro zapojení do veřejného života vůbec. Postavení v zaměstnání a zkušenosti z řízení pracovního procesu pozitivně ovlivňují veřejnou angažovanost. Proto také proces zvyšování účasti žen v obou těchto sférách postupuje souběžně.

Rozdíly naznačené v tabulkách 3 a 4 jsou ovšem z hlediska historické i mezinárodní komparace poměrně malé. Intenzita zapojení žen do veřejného života je v tomto srovnání u nás velmi vysoká, má vzrůstající tendenci a v mladších věkových kategoriích se přibližuje míře zapojení mužů. Je ovšem otázkou, zda — vzhledem ke specifickému poslání žen — je smysluplné, aby v tomto ohledu bylo dosaženo úplné statistické rovnosti. Půjde spíše o to zvýšit podíl volného času žen, citlivě respektovat a rozvíjet jejich zájmy a odstraňovat bariéry, které jim veřejnou činnost znemožňují či ztěžují. Každá činnost — a tedy i společensko-politická — se odehrává v přírodním a sociálním, historicky daném prostředí. Je produktem osobnosti, která je průsečíkem individuálního a sociálního. Půjde tedy o to, aby ono sociální zde působilo jako faktor stimulující.

Intervenující faktory

Společensko-politická činnost žen — jako ostatně každá činnost — je ve svém obecném i individuálním výrazu výslednicí složitě působících faktorů subjektivního i objektivního charakteru, a to nejrůznějšího řádu, které jsou produkty makro-, mezo- i mikrosféry. Makrosféra (jíž zde rozumíme celospolečenské klima) vytváří celkový rámec, základní půdu, na níž se mohou, ale nemusejí rozvíjet subjektivní dispozice nositele činnosti. O tom, zda a jak se rozvinou, pak zpravidla bezprostředně rozhodují vlivy z mezo- a zejména z mikrosféry, a to mnohdy vlivy dosti podružné (v našem případě to mohou být například tradiční zvyky manžela či nedostatečnost určitých služeb na

Tabulka 5. Hlavní předpoklady zapojení žen do veřejné činnosti (názory respondentů - % odpovědí)*)

	ČSSR	Muži	Ženy
Osobní předpoklady	40	41	39
Čas	18	16	18
Pomoc a pochopení rodiny	15	17	14
Pomoc a pochopení zaměstnavatele	1	1	1
Pomoc celé společnosti	6	6	6
Nemít děti nebo již odrostlé	7	7	6
Důsledná rovnoprávnost	6	5	8
Jiné	1	1	2
Nevím	6	6	6
Celkem	100	100	100

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

(5) Viz Karol Čukan: *Společensko-politická aktivita žien pracujúcich v priemysle Slovenska*. Sociológia 1982, č. 5, s. 554.

sídlíšti, které sehrají rozhodující roli v tom, zda žena bude, či nebude veřejně činná).

Naše populace (výzkum ÚVVM 1978) uvádí tyto hlavní předpoklady zapojení žen do veřejné činnosti: čas, osobní dispozice, pomoc a pochopení rodiny a zaměstnavatele, pomoc celé společnosti, vyvázanost z péče o děti a důsledná rovnoprávnost (viz tabulka 5). Přitom do osobních předpokladů zařazuje: životní zkušenosti, znalosti, vzdělání, politické předpoklady, zájem o veřejnou činnost a potřebné vlastnosti, jako průbojnost, organizační schopnosti, rozhodnost apod.

Ženy a muži se v hodnocení jejich významu pozoruhodně shodují. Vytipované faktory lze zhruba utřídít do těchto skupin:

1. subjektivní

- a) osobnostní rysy
- b) osobní situace

2. objektivní

- a) rodinné prostředí
- b) pracoviště (škola)
- c) celkové společenské klima

Všechny mohou mít jak pozitivní, tak negativní vliv, přičemž pozitivní vliv jednoho faktoru může být překryt či potlačen negativním vlivem druhého, a vice versa.

1. a) *Osobnostní rysy*

Nebudeme se na tomto místě podrobně zabývat tím, které osobnostní rysy jsou více či méně vhodné pro politickou aktivitu. Kromě studií zaměřených na vypracování návodů pro jednání buržoazních profesionálních politiků nebyla také žádná reprezentativní šetření tohoto druhu provedena. Je pravděpodobné, že k veřejné činnosti budou častěji inklinovat sangvinici a extroverti, že zde budou úspěšnější lidé s rozvinutými schopnostmi obsahového zvládnutí podnětů a řešení problémů. To však naprosto neznamená, že by toto pole působnosti bylo vyhrazeno pouze jim a ostatní osobnostní typy by měly jen přihlížet. Oblast politiky je tak široká a rozrůzněná, že v ní svůj zájem, své smysluplné, užitečné uplatnění může nalézt téměř každý. Může v ní dokonce přetvořit i svou osobnost.

Právě tak jako celá populace má i ženská populace rozmanitou paletu osobností, pro niž platí v podstatě totéž. Od mužské se odlišuje — z hlediska našeho tématu — pouze tím, že má nižší úroveň subjektivních politických aspirací, a tedy i objektivních pozic (jak je patrné z předchozích tabulek), která je dána nejen rodinnou rolí a časovou zátěží, ale do jisté míry i osobnostními rysy a zejména nezkušeností v této oblasti života společnosti (některé ženy se bojí zastávat veřejné funkce).

1. b) *Osobní situace*

je ze všech intervenujících faktorů v průběhu života (zejména ženy) nejvíce proměnlivá. Přesto — či možná právě proto — je ze všech nejvýznamnější. Vstupují do ní takové momenty, jako věk, ekonomická aktivita, rodinný stav, počet dětí, etapa životního cyklu, nutné priority časového rozpočtu atd. Tyto momenty vytvářejí v měřítku populace určité pravidelnosti: na veřejné aktivitě se ženy podílejí méně než muži, ekonomicky aktivní více než neaktivní, zaměstnanci více než ostatní kategorie ekonomické aktivity, věková skupina 30 až 44letých více než ostatní věkové skupiny, obyvatelé velkých měst méně než

obyvatelé ostatních obcí, vyšší vzdělanostní kategorie více než nižší, výše postavení v pracovní hierarchii více než níže postavení, svobodní více než ženatí. Přitom nejnižší frekvenci vykazují přirozeně matky tří a více závislých dětí a ženy v domácnosti vůbec (tyto dva sociodemografické znaky se ovšem do značné míry překrývají).

Horší osobní situace žen (ve srovnání s muži) je dána především nároky jejich dvojí role. Tak například péče o domácnost, výchova dětí a nákupy jsou nejfrekventovanějšími mimopracovními činnostmi v týdenním časovém rozvrhu 50 % mužů, ale 81 % žen. Jako prioritní je uvádí 95 % vdaných žen se závislými dětmi (výzkum ÚVVM 1978). Podle šetření Federálního statistického úřadu vynaloží ženy v rámci týdenního časového rozvrhu zhruba 27 hodin na práci v domácnosti a péči o děti, zatímco u mužů je to pouze 9 hodin. (6).

Lze tedy říci, že výdaj času na péči o domácnost a děti je hlavním diferenčním znakem osobní situace žen a mužů.

2. a) Rodinné prostředí

Říkáme-li, že člověk je produktem společnosti, (7) vyjadřujeme určitou obecnou zákonitost, jejíž proces má řadu rovin a zprostředkování, které v té či oné míře ovlivňují, jaká bude kvalita výsledného produktu. Jednou z nejvýznamnějších v komplexu těchto rovin a prostředníků je nesporně rodina jako základní prostředí socializace člověka. Ona určuje první směr orientace osobnosti, ona je prvním stimulem tvorby názorů, postojů, hodnot, motivací atd.

Jestliže jsme zařadili péči o rodinu jako jeden z indikátorů osobní situace, dotkli jsme se tím pouze jednoho, relativně dílčího momentu jejího působení, a to — z hlediska našeho tématu — momentu zátěžového. Rodina je však zdrojem širokého spektra vlivů, které se v dimenzi charakteristik jejích členů, času a životního cyklu dynamicky proměňují a v různých souvislostech či časových momentech plynule nebo méně plynule pohybují na ose pozitivní — negativní.

O veřejné angažovanosti jedince rozhoduje mnoho objektivních i subjektivních okolností daných jeho rodinou. Rodinné klima je důležitým faktorem, působícím pozitivně nebo negativně na rozvíjení veřejné činnosti členů rodiny, a to jak psychologicky, tak vytvářením konkrétních příznivých podmínek.

Především je nutno začít s tím, že základ postojů k veřejné činnosti si člověk přináší ze své orientační rodiny, tj. z rodiny svých rodičů, v níž vyrostl jako dítě. Tato rodina většinou funguje jako pozitivní vzor chování (v tom smyslu, že je napodobován). Může ovšem fungovat i jako vzor negativní (v takovém případě je chování jedince vůči vzoru kontrastní). Výzkum ÚVVM 1978 naznačuje značnou konzistentnost sledovaných názorů v kontinuitě generací: Veřejná angažovanost rodičů (přestože implikuje omezení času disponibilního pro rodinu, a tedy i pro děti) zpravidla stimuluje veřejnou angažovanost dětí. V této souvislosti se potvrzuje to, co platí o vlivu rodiny vůbec: *rozhoduje zde spíše psychické klima než materiální podmínky* (tj. ekonomická situace, časové nároky, fyzická zátěž atd.).

(6) Do domácích prací je započítáno vaření, praní prádla, úklid, údržba, opravy domu, opravy chaty a vozidel, jiné domácí práce, nákupy, služby, pochůzky. Péče o děti představuje 2 hodiny 46 minut u žen a 1 hodinu 24 minut u mužů. Pramen: *Celostátní šetření o využití času FSÚ z let 1979—1980*; přepočteno z tabulek výstupu FSÚ. Týká se pouze ekonomicky aktivních.

(7) To samozřejmě neznamená, že bychom chtěli redukovat vztah člověk—společnost—člověk—společnost—člověk atd. na jednostranný. Člověk je produktem společnosti ve stejné míře, jako je společnost produktem člověka. V souvislosti s prezentovanou analýzou nás však zajímá především ta stránka vztahu, v níž jde o působení společnosti a jejích jednotek na individuum.

Totéž platí pro manželské rodiny, v nichž s ústupem tradičního modelu roste tolerance ve vztahu muže a ženy. Veřejná činnost (zejména žen) je podmiňována objektivní rodinnou situací pouze v některých etapách životního cyklu a pouze do určité míry. Určující jsou většinou souhlasné pozitivní postoje manželů, projevující se pochopením, pomocí, spoluprací atd. Z nich se může (nebo v některých obdobích nemusí) politická aktivita rozvíjet, a to buď jako kontinuum, nebo přetržitě v závislosti na aktuálních nárocích rodinného života. Existuje zde rozdíl či určitý vztah redukce mezi obecně politickými názory a jejich realizací. Je přirozené, že názor je ke své realizaci nesen nábojem aktivity a že tedy populace, která se k obecným postulátům hlásí, je větší než ta, která je skutečně realizuje. V konkrétním případě to znamená, že značný počet lidí považuje veřejnou aktivitu za prospěšnou, prohlašuje dokonce, že by se angažoval, kdyby pro to byly vhodné podmínky, do aktuální činnosti se však tento počet promítne už značně redukováný. Tato zákonitost se projevuje jak v angažovanosti vlastní, tak v angažovanosti manželského partnera, kde to lze ilustrovat daty z výzkumu ÚVVM 1978: Zatímco negativní postoje k veřejné činnosti partnera jsou mizivé (2 % respondentů), právě tak jako neinformovanost o této činnosti (1 % respondentů), výpovědi „nikdy mu (jí) v této činnosti nepomáhám“ (tj. ani aktivní spoluprací, morální podporou, pochopením, ani odlehčením od prací v domácnosti) dosahují 27 %. Naznačuje to, že od stadia informovanosti a souhlasu je ještě třeba určitého vývoje do stadia aktivní podpory.

Vcelku je však v tomto výzkumu vliv rodiny na veřejnou činnost hodnocen kladně (57 % respondentů), vztah pochopení je uváděn ve 27 %, lhostejnost v 5 %. Ženy jsou k veřejné činnosti svého manželského partnera tolerantnější než muži (viz tabulka 6).

Nesouhlas je běžnější ve velkoměstských rodinách. v rodinách starých lidí a v rodinách s větším počtem závislých dětí, ale — což je poměrně překvapivé — i u bezdětných manželů. Pozitivní klima pro veřejnou angažovanost naproti tomu vytvářejí rodiny vysokoškoláků, vedoucích pracovníků a politicky angažovaných, zejména funkcionářů politických organizací.

Ukazuje se, že *veřejná činnost jednoho z manželů nepůsobí jako brzdicí faktor činnosti druhého* (v důsledku určitého přesunu rodinných povinností), *ale spíše jako faktor stimulující, který pak vstupuje do způsobu života rodinného celku.*

2. b) Pracoviště (škola)

již není místem, kde by veřejná činnost byla něčím nežádoucím, nebo dokonce tabu, jak to bylo a je běžné v kapitalistických podnicích. Naopak, nejen vytváří podmínky pro to, aby se lidé v této činnosti mohli realizovat, ale dokonce je v ní podporuje. Ani škola není v socialistické společnosti místem apolitickým, pozitivní postoje k veřejné angažovanosti jsou zde cílevědomě pěstovány. Jak pracoviště, tak škola jsou tedy prostředím, které politickou aktivitu stimuluje a vytváří pro ni podmínky. Zejména některým kategoriím pracovníků (především ženám a mládeži), které teprve do politického života

Tabulka 6. Nesouhlas s veřejnou činností manželského partnera (v %)*

	Muži	Ženy
Neangažovaní	50	18
Vysoce angažovaní	17	0

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

vstupují, je věnována mimořádná péče a podpora. (Například ve výzkumu ÚVVM 1980 ocenilo podporu pracoviště v tomto směru 57 % mužů, 61 % žen a 74 % mládeže.)

V případě veřejné angažovanosti představuje pracoviště plodné prostředí, v němž se osobnost ženy přetváří a zbavuje se nánosu tradičních postojů a v němž si žena osvojuje nejen profesionální dovednosti, ale i obecně občanské zájmy. Pracoviště je nezřídka prostředníkem, stupněm na cestě do širšího politického života.

2. c) Celkové společenské klima

je tím nejširším rámcem, který rozhoduje o tom, zda a jak se konkrétní činnosti budou realizovat ve struktuře jeho institucí. Argumentace a příklady shromážděné v této stati dokumentují, že v naší společnosti je toto klima vzhledem k veřejné angažovanosti žen vysoce pozitivní, a to jak v objektivních podmínkách, tak i v jejich odrazu v mínění populace.

Je přirozené, že v procesu, jímž je masový vstup žen do politického života, dosud existují nebo se objevují některé problémy. Podle názoru občanů (výzkum ÚVVM 1980) by k jejich řešení přispěla především tato opatření:

	odpovědi v %
úprava pracovní doby žen	16
zlepšení a zlevnění služeb	19
zajištění lepší péče o děti	34
důsledná rovnoprávnost	19
výchova a přesvědčování žen	8

Přestože uvedená opatření jsou převážně orientována do sféry bytí, je zřejmé, že ani sféra vědomí by neměla být zanedbávána. I přes velké úspěchy, jichž bylo — ve srovnání s nesocialistickými zeměmi — dosaženo ve sféře výchovy a vzdělávání žen i vytváření nového obrazu ženy, nejsou ještě všechny možnosti zdaleka vyčerpány. Zejména kulturní fronta [včetně masových komunikačních prostředků] zde dluží autentický, neschematický, ale také nereifikovaný (8) vzor socialistické ženy, který by mohl být ve vědomí populace široce internalizován.

Reflexe problému a prognóza

Názory na veřejnou angažovanost žen jsou v jistém slova smyslu určitým prostředníkem mezi již dosaženým stupněm angažovanosti a konkrétními postoji k této otázce v každodenním životě, které na ni ve zpětné vazbě opět pozitivně nebo negativně působí.

Je nesporné, že v nejobecnější rovině mínění převládá uznání žen jako rovnoprávných partnerek ve všech oblastech života společnosti.

Proces emancipace ovšem neprobíhá plynule a bezrozporně. Některé prvky se vyvíjejí rychleji, jiné pomaleji. Dá se říci, že jednou z os, na níž se polarizuje předbírání a zaostávání, je osa obecné — zvláštní — jedinečné. Jestliže tedy je veřejná činnost žen jako obecná otázka široce obhajována a uznávána, projevují se v rovině zvláštní (mají-li např. ženy zastávat veřejné funkce a v jaké míře) a v rovině jedinečné (má moje vlastní žena konkrétní funkci zastávat) poněkud méně pozitivní názory. S tím souvisí i to, že — přes deklarovaný názor, že ženy by se měly podílet na veřejné činnosti stejně jako muži

(8) Je překvapující, že v některých dílech našich předních současných spisovatelů dosud přezívá zvěcnělý, neofreudiánský obraz ženy, který již dávno kriticky odmítl V. I. Lenin.

Tabulka 7. Mínění o stupni účasti žen na veřejném životě (v % odpovědí)*)

	ČSSR	Muži	Ženy	Věk			
				15—29	30—44	45—59	60—
Příliš	13	15	11	11	12	11	18
Přiměřeně	59	58	60	60	62	60	54
Málo	21	20	22	21	20	23	19
Nevím	7	7	7	8	6	6	9
Celkem	100	100	100	100	100	100	100

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

— například reálně dosažený stupeň jejich účasti na veřejném životě je většinou československé populace považován již za dostatečný (viz tab. 7).

Nabízí se otázka, zda je tomu tak proto, že společenské vědomí do jisté míry zaostává za potřebami každodenního života, či proto, že dosažený stupeň zapojení již dosáhl optima a jeho další zvyšování by vneslo problémy do fungování některých základních společenských institucí, jako je rodina a škola atd. V dané otázce jsou nepochybně přítomny oba momenty. Pro větší váhu první alternativy však svědčí to, že progresivní skupiny populace (mladí lidé a lidé s vysokým indexem politické angažovanosti) méně často považují účast žen na veřejném životě za přílišnou (u nejmladší věkové kategorie je to 11 % respondentů, u nejstarší 18 %, u vysoce angažovaných 6 % a u málo angažovaných 22 %).

Přítom výsledky politické práce žen jsou všeobecně kladně hodnoceny (viz tabulka 8 a 9).

Rozdíly tohoto hodnocení se váží především na pohlaví a vzdělání, v případě komparace politické úspěšnosti mužů a žen pak také na teritoria republik. Je přirozené, že muži jsou v tomto směru k ženám kritičtější než ženy samy k sobě: poměr kladných soudů je v případě hodnocení M 62 % : Ž 74 %, v případě komparace M 65 % : Ž 74 %; pocit onoho privilegia politici je dosud do jisté míry přítomen. Obvyklé kontinuum názorů se vytváří podél osy vzdělání v tom smyslu, že úspěšnost žen ve veřejné činnosti je oceňována spíše vyššími vzdělanostními skupinami občanů. Také v českých zemích jsou ženy v této oblasti více oceňovány než na Slovensku.

Mají-li ženy více, důsledněji a účinněji vstupovat do politického života, je

Tabulka 8. Jak se ženy osvědčují ve veřejných funkcích? (v % odpovědí)*)

	ČSSR	Muži	Ženy	Vzdělání				
				základní (nevyučení)	základní (vyučeni)	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské
Velmi dobře	26	20	32	19	24	35	32	31
Dobře	42	42	42	39	42	39	45	41
Průměrně	18	22	14	17	20	17	16	21
Spíše špatně	3	5	2	4	4	2	3	1
Vůbec se neosvědčují	1	1	0	1	0	1	0	0
Nevím	10	10	10	20	10	6	4	6
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

Tabulka 9. Jak se ženy osvědčují ve veřejných funkcích ve srovnání s muži (v % odpovědi)*)

	ČSSR	ČSR	SSR	Muži	Ženy	Vzdělání				
						základní (nevyučen)	základní (vyučen)	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské
Lépe než muži	10	11	9	7	13	8	10	12	12	10
Stejně jako muži	60	61	57	58	61	54	60	58	66	60
Hůře než muži	13	12	15	17	10	14	14	14	9	18
Jiná odpověď	4	4	3	5	3	2	3	4	6	4
Nevím	13	12	16	13	13	22	13	12	7	8
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

nutné, aby se také více podílely na řízení společensko-politických procesů, a to pokud možno na všech stupních. Otázka, zda ženy dokáží zastávat i ty nejvyšší veřejné funkce, je přetřásána již několik desítek let. Nebudeme opakovat argumentace o psychologických předpokladech a zábranách, jimiž jsou příslušníci různého pohlaví vybaveni. Mají nepochybně svůj význam v rovině individuální psychiky, v rovině celospolečenské jsou však těžko využitelné. Zde bude více relevantní sociologický pohled dokumentující na struktuře veřejného mínění, jak je tato otázka v populaci reflektována, a to na základě poměrně značné zkušenosti se zapojováním žen do politického života v průběhu budování socialismu (viz tabulka 10).

Pozitivní zkušenost se společensko-politickou činností žen se promítá i do očekávání jejich úspěšného uplatnění v nejvyšších funkcích. Názorové odchylky některých sociodemografických kategorií (lidí se základním vzděláním a osob starších šedesáti let) jsou dány spíše určitou nevyhraněností mínění či neinformovaností.

Oblast politiky a veřejného života vůbec je složitě strukturovaná, kompli-

Tabulka 10. Dokáží ženy zastávat i ty nejvyšší veřejné funkce? (v % odpovědi)*)

	Ano	Ne	Nevím	Celkem
ČSSR	69	12	19	100
Muži	64	16	20	100
Ženy	74	8	18	100
Věk:				
15 – 20 let	70	12	18	100
30 – 44 let	73	11	16	100
45 – 59 let	72	12	16	100
60 let a více	60	14	26	100
Vzdělání:				
základní – nevyučen	59	12	29	100
základní – vyučen	69	13	18	100
další bez maturity	71	16	13	100
střední s maturitou	79	10	11	100
vysokoškolské	82	10	8	100

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

kovaně propojená se sférou práce, má mnoho rovin a okruhů, z nichž každý má své specifické nároky. Výkon vyšších veřejných funkcí předpokládá zkušenosti jak ze sféry práce, tak z nižších stupňů politické hierarchie, a předpokládá dostatečnou adaptaci na klima veřejné činnosti, a to i tehdy, je-li toto klima příznivé. Proto nemůže být nástup žen do těchto funkcí záležitostí jednorázovou. Jde o proces postupný, nicméně probíhající a v populaci — zejména v jejich názorově progresivních skupinách, tj. u mladých a vzdělaných lidí — očekávaný. Souvisí to i s perspektivou dalšího vývoje společenské angažovanosti žen (viz tabulka 11).

Tabulka 11. Jak se další generace žen zapojuje do veřejného života? (v % odpovědí))*

	Více než dnes	Stejně	Méně než dnes	Nevím	Celkem
ČSSR	51	25	7	17	100
ČSR	47	28	8	17	100
SSR	58	20	4	18	100
Muži	49	26	8	17	100
Ženy	52	24	7	17	100
<i>Věk:</i>					
15 — 19 let	57	25	4	14	100
30 — 44 let	49	27	10	14	100
45 — 59 let	52	26	7	15	100
60 let a více	44	24	6	26	100
<i>Vzdělání:</i>					
základní — nevyučen	43	26	5	26	100
základní — vyučen	49	26	8	17	100
další bez maturity	52	26	7	15	100
střední s maturitou	61	23	5	11	100
vysokoškolské	58	27	12	3	100

*) Pramen: Výzkum ÚVVM 1980.

Při porovnání údajů tabulky 7 o přiměřenosti současného podílu žen na veřejném životě na jedné straně a prognózy růstu tohoto podílu (patrně z tabulky 11) na straně druhé je zřejmá určitá diskrepance, kterou bychom mohli formulovat jako rozpor mezi subjektivním přáním a objektivním očekáváním. Tento rozpor mezi přáním a očekáváním není ve veřejném mínění ničím neobvyklým. V souvislosti s naším tématem se projevil například už v mezinárodním výzkumu organizovaném koncem šedesátých let Evropským koordinačním centrem pro výzkum a dokumentaci v sociálních vědách (9).

Otázka předpokládaného budoucího podílu žen na vyšších funkcích měla ve všech sledovaných zemích — zejména u mužské populace — analogicky diferencovaný průběh na škále přání a na škále očekávání, a to v tom smyslu, že předpokládaný růst tohoto podílu byl velmi výrazný na škále očekávání a nevýrazný, či dokonce negativní na škále přání. I v tom se projevuje relativní opoždění vědomí za objektivními trendy probíhajícími v konkrétní realitě.

Proto má znalost mínění, motivací i podmínek týkajících se veřejné činnosti žen velký prakticko-politický význam. Umožňuje intenzivněji odstraňovat pozůstatky starých názorů a orientovat ideově výchovné působení a činnost na problémy, které ještě v různých skupinách obyvatelstva přežívají a brzdí proces prohlubování rovnoprávného postavení žen v socialistické společnosti.

(9) Viz E. Bártová: *Images of the Woman and the Family*. In: *Images of the World in the Year 2000. A Comparative Ten-Nation Study*. Hague — Paris, Mouton 1976.

Obr. 1. Znaky populace, na něž se váží tradiční názory na veřejnou činnost žen

Sociodemografické proměnné:

věk nad 60 let
rolníci
důchodci
ženy v domácnosti
osoby se základním vzděláním

Rodinná a osobní situace:

tradiční model rodiny*)
vlastní veřejná angažovanost**) — nízká

Názory:

- vlastní veřejná činnost a veřejná činnost vůbec nemá velký význam
- lidé jsou veřejně činní z touhy spolurozhodovat, uplatnit se, z prospěchu
- veřejná činnost je záležitost mužů
- ženy by se neměly podílet na veřejné činnosti, měly by se starat o děti a domácnost
- ženy nedokáží zastávat veřejné funkce, zejména vyšší, a neosvědčují se v těchto funkcích
- s veřejnou činností manželského partnera nesouhlasím (bych nesouhlasil)
- o veřejnou činnost manželského partnera se nezajímám, nejsem o ní informován a nepomáhám mu v ní

*) Tradiční rodinou rozumíme rodinu organizovanou na základě principu dominance muže.
**) Podle indexu IPA a vlastní výpovědi.

Obr. 2. Znaky populace, na něž se váží demokratické názory na veřejnou činnost žen

Sociodemografické proměnné:

mladší věkové kategorie
vyšší vzdělanostní kategorie
ekonomicky aktivní
vyšší funkce ve společenském pracovním procesu

Rodinná a osobní situace:

demokratický model rodiny*)
vlastní veřejná angažovanost**) — vyšší a vysoká

Názory:

- vlastní veřejná činnost a veřejná činnost vůbec má velký význam
- lidé jsou veřejně činní ze zájmu, snahy prospět, z politického přesvědčení
- veřejná činnost není pouze záležitostí mužů, ale i žen
- ženy by se měly podílet na veřejné činnosti stejně jako muži
- ženy dokáží zastávat veřejné funkce, i vyšší, stejně jako muži a osvědčují se v nich
- současné zapojení žen do veřejného života je nízké a mělo by se zvyšovat
- s veřejnou činností manželského partnera souhlasím (bych souhlasil)
- o veřejnou činnost manželského partnera se zajímám, jsem o ní informován a vytvářím pro ni podmínky (odlehčením od domácích prací, psychickou i faktickou pomocí ve veřejné činnosti)

*) Demokratickou rodinou rozumíme rodinu organizovanou na principu rovného partnerského postavení obou manželů.
**) Podle Indexu IPA a vlastní výpovědi.

Z tohoto hlediska lze v populaci vytipovat určité znaky, na něž se silněji váží na jedné straně tradiční, na druhé straně demokratické názory na otázku veřejné angažovanosti a rovnoprávnosti žen v praxi (a velmi pravděpodobně na jiné otázky společenského života), viz obr. 1 a 2.

Jednoznačná vazba progresivních názorů na nižší věkové a vyšší vzdělanostní skupiny populace (potvrzovaná ostatně ve většině našich výzkumů veřejného mínění) představuje z prognostického hlediska velmi pozitivní zjištění. Již při pouhé extrapolaci tohoto trendu do budoucnosti lze očekávat další rozšíření příznivých názorů na veřejnou činnost žen. Sám všeobecný růst vzdělanosti a směna generací jsou toho garanty.

* * *

Etapa budování socialismu v naší zemi je procesem odvíjejícím se nejen v oblasti materiální základny, ale velmi výrazně i v oblasti ideové nadstavby. Je procesem, v němž probíhaly, probíhají a budou probíhat hluboké kvalitativní přeměny vědomí lidí, z nichž ty, které se týkají rovnoprávnosti a zejména veřejné angažovanosti žen, jsou zvláště zřetelné.

Politická a veřejná činnost není v socialistické společnosti uměním obratného hájení zájmů jednotlivých tříd a skupin, ale projevem účasti pracujících na řízení, na správě socialistického státu, na realizaci záměrů, které slouží většině společnosti, jejímu rozvoji a rozkvětu.

Zde je také obrovská platforma pro účast žen na veřejném životě, jejich uplatnění na všem, co ulehčuje lidem život, co jej prohlubuje a rozvíjí.

Резюме

Е. Бартова: Социальная и политическая деятельность в рефлексии общественного мнения (с особым акцентом на женскую часть населения)

Социалистическое общество создает новое подобие гражданства, содержащее, кроме прочего, право, так же, как и реальную возможность, каждого индивида — независимо от расы и пола — в полной мере участвовать в политической жизни. Социальная и политическая деятельность широко признается в общественном мнении и часто рассматривается как важная жизненная ценность как у мужчин, так и у женщин. Женщины составляют 1/3 членов всех государственных административных и законодательных органов всех уровней и свыше 40% руководящих работников и членов профсоюзов. Их политическая активность неустанно возрастает. Эта тенденция отвечает росту их образованности и занятости.

Изучение общественного мнения в конце 70-х годов показывает, что 3/4 населения Чехословакии считают политическую деятельность женщин правильной и важной. Большинство опрошенных считает, что женщины способны выполнять политические должности, в том числе и на самом высоком уровне.

Что касается своей мотивации социальной и политической деятельности, женщины больше акцентируют «пользу для других» и «необходимость высказать свое мнение». Но несмотря на это, если взять субъективные факторы (личностные и личные ситуации) и объективные факторы (семья, работа, общий социальный климат), то женщины по сравнению с мужчинами в некоторых аспектах все еще находятся в невыгодном положении, особенно вследствие своего личного положения и ситуации в семье (т. е. двойная роль оставляет мало времени для политической деятельности). Однако эта ситуация неустанно меняется. С приходом новых поколений и ростом занятости и образованности неустанно расширяется демократическая модель семьи, основанная на равноправном партнерском союзе. В этих семьях политическая деятельность обоих партнеров признается и они оказывают друг другу взаимную помощь в этой области.

В статье дается спецификация некоторых переменных, с которыми связаны прогрессивные или же регрессивные взгляды на политическую деятельность.

Summary

E. Bártová: Social and Political Activity as Reflected in Public Opinion (With Special Regard to the Population of Women)

Socialist society brings about a new image of citizenship which implies among other a right as well as a real opportunity for every individual — without any discrimination as to race and/or sex — to participate fully in political life. Social and political activity is broadly recognized and often considered as an important value of life for both men and women. Women, in fact, take part more than in one third of all state legislative and administrative bodies of all levels and constitute more than 40 per cents of Trade Union officials and members. Their political participation is ever increasing, this tendency follows the pattern of the growth of their education and employment level.

The public opinion research of the late seventies indicates that three quarters of the Czechoslovak population accept the political activity of women as a correct and important one. A majority of respondents believes women to be well able to hold political posts, even of highest ranks.

Women score rather high in their motivation of social and political activity "to be of use to people" and "to have the chance to have a say". Nevertheless, considering the scale of subjective factors (personality, personal situation) and objective factors (family, working place, general social climate) they are still handicapped — compared to men — in some items, particularly in the personal position and situation of the family (s. c. "double role" leaving little time for political activity). This situation, however, is subject to continuous change. With the succession of new generations and the growth of employment and education standards a new, more democratic pattern of family is becoming frequent. In such cases political activity is recognized for both partners which help each other to go in for it.

The article presents a specification of some variables to which progressive and/or regressive opinion on the political activity of women correlates.